

RÓNAI IVÁN*

Az új törvény és a tudomány- és technikatörténet forrásainak védelme

A sommásan kulturális szaktörvényeknek nevezett törvényjavaslat a kultúra három különálló területét szabályozza. A következőkben kiemelem azokat a vonatkozásait, amelyek a tudomány- és technikatörténet forrásainak védelmét érintik.

Az 1. §-ban meghatározza egyebek között, hogy a törvény célja:

- a) rendelkezni a nemzeti és az egyetemes történelem során felhalmozott és megőrzött kulturális javak feltárásáról, megóvásáról, védelméről és közkinccsé tételéről,
- b) a nemzeti és az egyetemes kulturális örökség megőrzése érdekében szabályozni a javakkal kapcsolatos feladatokat és az intézmények tevékenységét.

A törvény a mellékletében megadja, milyen tartalmat tulajdonít a szövegben alkalmazott fogalmaknak:

f) *Kulturális javak*: az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet és Magyarország népei történelmének minden kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, írásos és egyéb (hangdokumentum, vagy régészeti jelenség) bizonyítéka, valamint a művészeti alkotások.

z) *Régészeti örökség elemei*: az emberi lét bármely, elmúlt korokból fennmaradt nyomai, amelyek 100 évnél régebbiek és amelyek segíthetnek rekonstruálni az emberiség történetét és kapcsolatát környezetével. A régészeti örökség magában foglal minden lelőhelyet, építményt, szerkezetet, tárgyat vagy más emléket, jelenséget, érzékelhető összefüggést a föld felszínén, a föld vagy a vizek felszíne alatt, barlangokban.

Az 5. § kimondja:

(1) E törvény hatálya kiterjed

a) a kulturális örökség fogalomkörébe tartozó javakra – ide értve a régészeti és természettudományos jelentőségű földterületeket és a műemlékek ingó tartozékait – valamint az ezekkel kapcsolatos minden tevékenységre, személyre és szervezetre.

(2) A dokumentumok védelmével és nyilvántartásával kapcsolatosan e törvény hatálya kiterjed azokra a nem nyilvános könyvtárakra is, amelyeknek állománya a nemzeti és egyetemes kulturális örökség része.

(5) E törvény hatálya nem terjed ki a műemlékek védelméről szóló 1997. LIV. törvényben,

* Művelődési és Közoktatási Minisztérium Kulturális Örökség Főosztály vezetője,
1055 Budapest, Szalay utca 10–14.

valamint a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvényben és az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvényben szabályozott kérdésekre.

A kulturális javak védelme és a muzeális intézmények c. I. fejezet 7. §-a általános elveket mond ki, amelyek igen fontosak a tudomány- és technikatörténet forrásainak védelmével kapcsolatosan is.

(1) A kulturális javak megóvása mindenkinek kötelessége. Tilos a védett kulturális javak veszélyeztetése, megrongálása, megsemmisítése, meghamisítása, hamisítása.

(2) A kulturális javakat tudományos módszerekkel kell felkutatni, számba venni és értékelni. Az így számba vett értékek történeti adatait, leírását, illetőleg a rájuk vonatkozó forrásértékű dokumentumokat a nyilvánosság számára hozzáférhetővé kell tenni.

(3) A kulturális javak a nemzet egészének közös szellemi értékei. A közgyűjteményben őrzött javak felhasználásának, és a közgyűjteményekben őrzött, illetve védetté nyilvánított ilyen javak bármilyen technikával történő sokszorosításának, valamint adatrögzítésének és adatfelhasználásának jogát három éven túl nyúló kizárólagos felhasználásra nem lehet átruházni.

(4) Annak érdekében, hogy a kulturális javak egyedileg és összességükben, lehetőség szerint eredeti helyükön, vagy az e célra alapított gyűjteményekben, intézményekben, illetőleg bárhol másutt megfelelő védelemben részesüljenek, megőrződjenek és fennmaradjanak, egyben lehetővé váljon tudományos feldolgozásuk, korszerű dokumentálásuk, valamint oktatási és közművelődési célú bemutatásuk és közreadásuk, az állami és önkormányzati szervezeteknek, az egyházaknak, a társadalmi és gazdasági szervezeteknek, valamint az állampolgároknak együtt kell működniük.

(5) Az állam a kulturális javak védelme érdekében együttműködik más államokkal és nemzetközi szervezetekkel, figyelembe veszi más államoknak a kulturális javak védelméhez fűződő érdekeit, egyben törekszik arra, hogy a területéről törvénytelen módon elszármazott javak jogos tulajdonosukhoz visszakerüljenek.

(6) A kulturális javak védelmének összehangolását és irányítását, ágazati szakmai felügyeletét a művelődési és közoktatási miniszter (a továbbiakban: miniszter) látja el. E feladatának ellátására Kulturális Örökség Igazgatóságot (a továbbiakban: Igazgatóság) létesít, szakfelügyelői és más szakmai testületeket működtet.

(7) A kulturális javakat rendkívüli, illetve szükségállapot, természeti katasztrófa, vagy fegyveres összeütközés esetén is megkülönböztetett védelemben kell részesíteni.

A továbbiakban a törvény megfogalmazza a kulturális javak védetté nyilvánításával, a védetté nyilvánítási eljárással, a védetté nyilvánított kulturális javak védettségének megszüntetésével, a védetté nyilvánított kulturális javak nyilvántartásával, a védetté nyilvánított kulturális javakkal kapcsolatos különleges előírásokkal összefüggő szabályokat.

Ezt követően tárgyalja a kulturális javak külföldre történő kivitelét, az engedély nélkül kivihető kulturális javak körét, a kiviteli engedélyezési eljárást, a végleges és ideiglenes kiviteli engedélyt, a kulturális javak behozatalát.

A régészeti védelem témakörében szabályokat fogalmaz meg a régészeti feltárássra, a megelőző feltárássra, a régészeti lelőhelyek védelmére és a leletmentésre vonatkozóan.

A törvény alapvető szabályokat tartalmaz a muzeális intézményekről, azaz a különböző típusú múzeumokról.

A tudomány- és technikatörténet forrásainak védelmét a jogi szabályozáson túl a törvény egy új testület, a Kulturális Örökség Igazgatósága felállításával is szavatolni kívánja.

A törvény megteremti a kulturális javak védelméhez szükséges alapvető pénzügyi forrásokat is.

A tudomány- és technikatörténet forrásainak fontos őrzői a könyvtárak. Bár a törvény a nyilvános könyvtári ellátással foglalkozik, a tudományos és szakkönyvtári ellátás szempontjából is alapvetően fontos általános szabályokat fogalmaz meg az 53. §.

(1) A könyvtárhasználati jog gyakorlását a könyvtári ellátás rendszere biztosítja.

(2) A nyilvános könyvtári ellátás rendszerének működtetése az állam és a helyi önkormányzatok feladata.

(3) Az állami és a helyi önkormányzati fenntartású könyvtárak gyűjteményeit és szolgáltatásait úgy kell kialakítani, hogy azok biztosítsák az ismeretek tárgyilagos, sokoldalú közvetítését.

A 63. § pedig a tudományos és szakkönyvtári ellátásról kimondja, hogy

(1) A tudományos és szakkönyvtári ellátás az OSZK (Országos Széchényi Könyvtár), a KLTE (Kossuth Lajos Tudományegyetem) könyvtára, az országos szakkönyvtárak, az állami egyetemek könyvtárai, valamint a nyilvános könyvtári ellátást vállaló egyéb szak- és felsőoktatási könyvtárak feladata.

A tudomány- és technikatörténet forrásaihoz való hatékonyabb hozzáférést hivatott biztosítani az 59. §.

(1) A miniszter a nyilvános könyvtári ellátás érdekében országos dokumentum-ellátási rendszert alakít ki, amely magában foglalja:

- a) a könyvtárközi dokumentum-ellátást,
- b) a könyvtárközi dokumentumok lelőhely-nyilvántartását,
- c) a könyvtárak gyűjteményéből kivont dokumentumok hasznosítását a könyvtári rendszer számára.

(2) Országosan 6 köteles példányt kell biztosítani a könyvtári rendszernek, kormányrendeletben meghatározott módon.

(3) A miniszter kialakítja a nemzeti kulturális örökség részét képező kép- és hangrögzítés országos nyilvántartási rendszerét a Magyar Filmintézet, a Magyar Rádió Rt., a Magyar Televízió Rt., a Duna Televízió Rt. és más, a rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény szerint műsorszolgáltatási jogosítványt szerzett szervezetek archívumaiban őrzött, továbbá az egyéb szervezetek által gyűjtött és őrzött dokumentumokról.

A törvény V. része részletezi a kulturális javak védelmével, a muzeális intézményekkel és a levéltárakkal, a nyilvános könyvtári ellátással, a közművelődéssel kapcsolatos központi költségvetési forrásokat és a normatív finanszírozás elveit. A normatív finanszírozás lehetővé teszi, hogy a törvényben megfogalmazott feladatok ellátására a reálértékét megőrző költségvetési forrás álljon rendelkezésre.

A törvény módosító rendelkezései között a levéltárak támogatásával összefüggő egyes kérdéseket is rendezi:

34/A. § (1) A közlevéltárakban és a nyilvános magánlevéltárakban őrzött levéltári anyagi évi 2%-ának átvizsgálásához, a szükséges selejtezés elvégzéséhez és a 13. § f) pontjában meghatározott biztonsági másolatok elkészítéséhez, valamint a veszélyeztetett állapotú iratok, illetve a bennük lévő információk tartós megőrzését szolgáló egyéb teendők ellátásához szükséges pénzügyi feltételeket a Művelődési és Köznevelési Minisztérium fejezeti kezelésű költségvetési előirányzatából kell biztosítani.

A kulturális javak védelmét és így a tudomány- és technikatörténet forrásainak védelmét szolgáló szankciórendszer kialakítását mind a minisztérium, mind a szakma kiemelkedő fontosságúnak tartja. Sajnos a tárcaközi egyeztetések során az Igazságügyi Minisztérium elzárkózott a Btk.-t módosító szabályozás beépítésétől. Ennek ellenére az Országgyűlés Kulturális Bizottsága módosító indítványokat fogadott el. Ilyenek többek között:

– Kulturális javak megrongálása

Aki a tulajdonában álló, a kulturális javak körébe tartozó és védett tárgyat megrongál, büntetést követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

– Tiltott régészeti feltárás

Aki a védett régészeti területen engedély nélkül régészeti feltárást végez vagy végeztet, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

Az előterjesztő MKM a védelem szankcionálásán túl ösztönző eszközöket is kíván alkalmazni, amelyek a személyi jövedelemadó módosítását kívánnák meg. A Kulturális Bizottság az alábbi módosító indítványt fogadta el:

Magánszemély a tulajdonában vagy haszonélvezeti joga folytán birtokában lévő védett kulturális javak állagvédelme, vagy biztonsága érdekében számlával igazolt költségeinek 75%-át az adóalapból leírhatja.

A kulturális szakkönyvek keretjellegű szabályozást adnak. A várható december közepi parlamenti végszavazást követően számos alacsonyabb szintű, részletező jogszabályt (végrehajtási rendeletet, kormányrendeletet, MKM-rendeletet) kell kiadni, amelyekkel teljessé válik a tudomány- és technikatörténet forrásainak korszerű védelme.